

## הַלְבוֹת רוֹצֵחַ וְשִׁמְרֵת נֶפֶשׁ פֶּרֶק ח

א. מִצֹּת עָשָׂה לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט, שֶׁנֶּאֱמָר "שְׁלוֹשׁ עָרִים, תְּבַדִּיל לָךְ" (דברים יט, ב; דברים יט, ז); וְאֵין עָרֵי מִקְלָט נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְשֵׁשׁ עָרִים הָיוּ: שְׁלוֹשׁ הַבְּדִיל מִשֶּׁה רִבְנוּ בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן, וְשְׁלוֹשׁ הַבְּדִיל יְהוֹשׁוּעַ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן.

ב. אֵין אַחַת מֵעָרֵי מִקְלָט קוֹלָטָה, עַד שֶׁיִּבְדְּלוּ כָּלָן שֶׁנֶּאֱמָר "שֵׁשׁ-עָרֵי מִקְלָט, תַּהְיֶינָה לָכֶם" (במדבר לה, ג). וְהוֹדִיעָנוּ מִשֶּׁה רִבְנוּ שֶׁאֵין שְׁלוֹשׁ שְׁבַעֲבֶר הַיַּרְדֵּן קוֹלָטוֹת, עַד שֶׁיִּבְדְּלוּ שְׁלוֹשׁ שְׁבַעֲרֵץ כְּנָעַן. וְלָמָּה הַבְּדִילָן אָמַר הוֹאִיל וּבִאָּה מִצְוָה לְיָדִי, אֶקִּימָנָה.

ג. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ מוֹסִיפִין שְׁלוֹשׁ אַחֲרוֹת עַל אֵלוֹ הַשֵּׁשׁ, שֶׁנֶּאֱמָר "וַיִּסְפֹּת לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים, עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה" (דברים יט, ט). וְהִיכָן מוֹסִיפִין אוֹתָן בְּעָרֵי הַקֵּינִי וְהַקֵּינִיזִי וְהַקֵּדְמוֹנִי, שֶׁנִּכְרַת לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלֵיהֶן בְּרִית, וְעַדִּין לֹא נִכְבְּשׁוּ; וְעָלֵיהֶן נֶאֱמָר בַּתּוֹרָה "וְאִם-יֵרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ, אֶת-גְּבֻלְךָ, כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע, לְאַבְרָהָם; וְנָתַן לָךְ אֶת-כָּל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לְאַבְרָהָם. . . וַיִּסְפֹּת לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים, עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה" (דברים יט, ח-ט).

ד. וְחִיבִין בֵּית דִּין לִכְנוֹן הַדְּרָכִים לְעָרֵי מִקְלָט, וּלְתַקֵּן אוֹתָם וּלְהַרְחִיבָן; וּמִסִּירִין מֵהֵן כָּל מִכְשׁוֹל וְכָל תַּקְלָה, וְאֵין מְנִיחִין בַּדֶּרֶךְ לֹא תֵל, וְלֹא גִיא וְלֹא נָהָר אֶלָּא עוֹשִׁין עָלָיו גֶּשֶׁר כְּדִי שְׁלֹא לַעֲכָב אֶת הַבּוֹרַח לָשֵׁם: שֶׁנֶּאֱמָר "תִּכְיֶין לָךְ, הַדֶּרֶךְ" (דברים יט, ג). וְרַחֵב דֶּרֶךְ עָרֵי מִקְלָט, אֵין פָּחוֹת מִשְׁלוֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת. וּמִקְלָט מִקְלָט הֵיחָּה כְּתוּב עַל פֶּרֶשֶׁת דְּרָכִים, כְּדִי שִׁפִּירוּ הַרְצָחִים וַיִּפְנוּ לָשֵׁם.

ה. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאֶדָר בְּכָל שָׁנָה, בֵּית דִּין מוֹצִיאִין שְׁלוֹחִים לְתַקֵּן הַדְּרָכִים; וְכָל מְקוֹם שֶׁמִּצְאוּהוּ שְׁנֵתִקְלָקֵל, מְתַקְּנִים אוֹתוֹ. וּבֵית דִּין שֶׁנִּתְרַשְׁלוּ בַּדֶּבֶר זֶה, מַעֲלָה עָלֵיהֶן הַפְּתוּב כֹּאֵלוֹ שֶׁפָּכוּ דָמִים.

ו. וְכֵן מוֹשְׁחִין בֵּין כָּל עִיר וְעִיר מֵעָרֵי מִקְלָט בַּתְּחִלַּת הַפֶּרֶשֶׁתָּן, עַד שֶׁיִּהְיוּ מְשֻׁלְשׁוֹת בְּשׁוּוֹה שֶׁנֶּאֱמָר "תִּכְיֶין לָךְ, הַדֶּרֶךְ, וְשִׁלְשֹׁת אֶת-גְּבֻל אֶרֶצְךָ" (דברים יט, ג).

ז. עָרֵי מִקְלָט אֵין עוֹשִׁין אוֹתָן לֹא עִירוֹת קִטְנוֹת, וְלֹא כְּרָכִים גְּדוֹלִים, אֶלָּא עִירוֹת בִּינוּנִיּוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמְקוֹם שְׁוָקִים, וּבְמְקוֹם הַמַּיִם; וְאִם אֵין שֵׁם מַיִם, מְכַנְּסִין לְתוֹכָן מַיִם. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמְקוֹם אֲכֻלוּסִין. נִתְמַעֲטוּ אֲכֻלוּסִיָּהּ, מוֹסִיפִין עָלֵיהֶן; נִתְמַעֲטוּ דִּיּוּרִיָּהּ, מְכַנְּסִין לְתוֹכָן כּוֹהֲנִים לְוִיִּים וַיִּשְׂרָאֵלִים. וְאֵין פּוֹרְסִין בְּתוֹכָן מִצְוֹדוֹת, וְאֵין מִפְּשִׁילִין בְּתוֹכָן חֲבָלִים, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה רֶגֶל גּוֹאֵל הַדָּם מִצְוִיָּה שֵׁם.

ח. כָּל עָרֵי הַלְוִיִּים קוֹלָטוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן עִיר מִקְלָט הִיא: שֶׁנֶּאֱמָר "וְעָלֵיהֶם תִּתְּנוּ, אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר. כָּל-הָעָרִים, אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹוִים אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה, עִיר" (במדבר לה, ו-ז) הַקִּישָׁן הַכְּתוּב כָּלָן זֶה לְזֶה, לְקָלָט. וּמֵה הַפֶּרֶשׁ יֵשׁ בֵּין עָרֵי מִקְלָט שֶׁהִבְדִּילוּ לְמִקְלָט, וּבֵין שְׂאֵר עָרֵי הַלְוִיִּים: שֶׁעָרֵי מִקְלָט קוֹלָטוֹת בֵּין לַדַּעַת בֵּין שְׁלֹא לַדַּעַת, הוֹאִיל וְנִכְנָס בָּהֶן נִקְלָט; וְשְׂאֵר עָרֵי הַלְוִיִּים, אֵין קוֹלָטוֹת אֶלָּא לַדַּעַת. וְרוֹצֵחַ הַדֶּר בְּעָרֵי מִקְלָט, אֵינוֹ נוֹתֵן שָׂכָר בִּיתוֹ; וְהַדֶּר בְּשְׂאֵר עָרֵי הַלְוִיִּים, נוֹתֵן שָׂכָר לְבַעַל הַבֵּית.

ט. כל עיר הקולטת, תחומה קולט כמוה. אילן שהוא עומד בתוך תחום ערי מקלט, ונופו נוטה חוץ לתחום משיגה תחת הנוף, נקלט; הנה עומד חוץ לתחום, ונופו נוטה לתוך התחום משיגה לעיקרו, נקלט. וההורגו שם, נהרג עליו. ואף על פי שהתחום קולט, אין הרוצח דר בו: שנאמר "וישב בה" (במדבר לה, כה) "בה", ולא בתחומה.

### הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ט

א. הרוג שנמצא נופל בארץ, ולא נודע מי הפהו מניחין אותו במקומו, ויוצאין חמשה זקנים מבית דין הגדול שפירושלים, שנאמר "ויצאו זקניה, ושפטיה" (דברים כא, ב); ומודדין ממנו אל הערים שסביבות החלל. אפלו נמצא בצד עיר זו, שהדבר ידוע בודאי שהיא הקרובה מצוה למדד.

ב. אחר שמודדין, ונודעה העיר הקרובה קוברין את הנהרג במקומו, וחוזרין זקני ירושלים למקומן. ובית דין שלאותה העיר מביאין עגלת בקר משלאנשי אותה העיר; ומורידין אותה אל נחל שהוא שוטף בחזקה, וזה הוא "איתן" (דברים כא, ד) האמור בתורה.

ג. ועורפין אותה שם בקופים מאחוריה. ובית דין שלאותה העיר, עם כל זקני העיר אפלו הם מאה הכל רוחצין את ידיהן שם, במקום עריפתה שלעגלה.

ד. ואומרים שם בתוך הנחל בלשון הקדש, "ידינו, לא שפכו את-הדם הזה, ועינינו, לא ראו" (דברים כא, ז): כלומר שלא בא לידינו הנהרג הזה, ופטרנוהו בלא מזונות; ולא ראינוהו, והנחנוהו בלא לוויה. והפוחנים אומרים בלשון הקדש, "כפר לעמך ישראל אשר-פדית, ה', ואל-תתן דם נקי, בקרב עמך ישראל" (דברים כא, ח); והולכין להן. והקדוש ברוך הוא מכפר על הדם, שנאמר "ונכפר להם, הדם" (שם).

ה. כשמודדין מן החלל, מדקדקין במדה, ואין מקדדין בה. ואין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין שלעשרים ושלושה; ואין מודדין לירושלים, שאין ירושלים מביאה עגלה ערופה, לפי שלא נתחלקה לשבטים, ונאמר "באדמה אשר ה' אלהיה נתן לה לרשתה" (דברים כא, א).

ו. נמצא קרוב לירושלים, או לעיר שאין בה בית דין מניחין אותה, ומודדין אל שאר העירות הסמוכות לו. נמצא סמוך לספר, או לעיר שיש בה גויים אין מודדין כל עיקר, שהרי זה בחזקת שהרגוהו גויים.

ז. אין העיר הקרובה מביאה, אלא בזמן שמנין העם שבה כמו מנין העיר הרחוקה ממנה; אבל אם היו אלו שברחוקה מרבין על אנשי הקרובה ממנה הולכין אחר הרב, והמרבין מביאין העגלה: אף על פי שהולכין אחר הרב מן התורה, והולכין אחר הקרוב הרב עורף.

ח. נמצא הנהרג מכון בין שתי עירות, ואנשי זו פאנשי זו בשווה יביאו עגלה אחת בשתפות, ויתנו ויאמרו, אם זו היא הקרובה, הרי היא שלהן ואלו נתנו להם חלקם מתנה, ואם אלו

הם הקרובים, הרי היא שלהן ואלו נתנו להן חלקם מתנה: לפי שאי אפשר לצמצם, ואפלו בידי אדם.

ט. מהיכן מודדין, מחטמו. נמצא גופו במקום אחד, וראשו במקום אחר מוליכין הגוף אצל הראש, וקוברים אותו במקומו. וכן כל מת מצוה מוליכין גופו אצל ראשו, ונקבר במקומו.

י. נמצאו מתים רבים זה בצד זה, מודדין מחטמו שלכל אחד ואחד מהן; ואם היתה עיר אחת קרובה לכלם, מביאה עגלה אחת על כלן. נמצאו זה על גבי זה, מודדין מן העליון פמות שהן מנחין.

יא. נאמר "כי-ימצא חלל" (דברים כא, א) לא חנוק ולא מפרפר, שאין זה נקרא חלל. "באדמה" (שם), לא טמון בגל. "נפל" (שם), לא תלוי באילן. "בשדה" (שם), לא צף על פני המים. "לא נודע, מי הכהו" (שם) הא אם נודע, לא היו עורפין; אפלו ראה ההורג עד אחד אפלו עבד, או אשה, או פסול לעדות בעברה לא היו עורפין. לפיכך משרבו הרצחנים בגלוי, בטלה עגלה ערופה.

יב. עד אחד אומר ראיתי את ההורג, ועד אחד הכחישו ואמר לו לא ראית היו עורפין. במה דברים אמורים, בשבאו שניהם כאחת. אבל אם אמר אחד אני ראיתי את ההורג, הרי זה נאמן כשנים לענין זה; ואם בא אחר כך עד אחד והכחישו ואמר לו לא ראית אין משגיחין על דברי האחרון, ואין עורפין.

יג. באו שנים, אחר שהעיד האחד והכחישוהו ואמרו לו לא ראית הרי הן כשתי עדויות המכחישות זו את זו, ועורפין.

יד. אשה אומרת ראיתי את ההורג, ואשה אחרת מכחשת אותה ואומרת לה לא ראית היו עורפין, בין שבאו שתייהן כאחת בין שבאו זו אחר זו.

טו. שנים אומרים ראינו, ואחד אומר להן לא ראיתם אין עורפין; אחד אומר ראיתי, ושנים אומרים לו לא ראית היו עורפין. במה דברים אמורים, בשהיו שלשתן פשרים או פסולים. אבל אם אמר עד אחד ראיתי ההורג, ושתי נשים או שני פסולים אומרים לו לא ראית אין עורפין.

טז. שתי נשים או שני פסולים אומרים ראינו ההורג, ועד אחד מכחישם ואומר לא ראיתם עורפים: שאפלו מאה נשים או מאה פסולים, ועד אחד מכחיש כלן הרי אלו כעד אחד ועד אחד.

יז. שלוש נשים או שלושה פסולים אומרים ראינו ההורג, וארבע נשים או ארבעה פסולים אומרים לא ראיתם עורפין. זה הכלל בפסולין, הלך אחר רב המנין בכל מקום.

### הלכות רוצח ושמירת נפש פרק י

א. אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בארץ ישראל, וכן בעבר הירדן. עגלה ערופה, בת שתי שנים או פחות; אבל אם היתה בת שתי שנים ויום אחד, פסולה. ואין המומין פוסלין בה;

וְאֵף עַל פִּי כֵן אִם הִיְתָה טְרָפָה, פְּסוּלָה "כַּפְרָה" (ראה דברים כא, ח) נֶאֱמַר בָּהּ כִּקְדָּשִׁים.

ב. כָּל הָעֲבוּדוֹת פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֶגְלָה, כִּמּוֹ שְׁפוֹסְלִין בַּפֶּרֶה אֲדָמָה שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר לֹא-עֶבֶד בָּהּ, אֲשֶׁר לֹא-מִשְׁכָּה, בָּעַל" (דברים כא, ג). וְלָמָּה נֶאֱמַר "עַל" מֵאַחֵר שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר לֹא-עֶבֶד בָּהּ" שֶׁהוּא כּוֹלֵל הָעַל עִם שְׂאֵר עֲבוּדוֹת שֶׁהָעַל פּוֹסֵל בֵּין בְּשַׁעַת מְלָאכָה, בֵּין שְׁלֹא בְּשַׁעַת מְלָאכָה: כִּיּוֹן שֶׁמִּשְׁכָּה בָּעַל טֶפַח נִפְסְלָה, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא חֲרַשׁ בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה. וְשְׂאֵר עֲבוּדוֹת, אֵינָן פּוֹסְלִין אֲלֹא עַד שַׁעַת מְלָאכָה.

ג. כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרְפָה, כִּגּוֹן שְׁפָרֶס טְלִיתוֹ עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים אֵינּוּ פּוֹסְלָה; וְכָל שֶׁהוּא שְׁלֹא לְצָרְפָה, כִּגּוֹן שְׁפָרֶס טְלִיתוֹ עָלֶיהָ לִנְשָׂאָה פְּסוּלָה. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזָה, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בַּהֲלָכוֹת פָּרָה אֲדָמָה.

ד. אֵין עוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה אֲלֹא בְיוֹם, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ "כַּפְרָה" (ראה דברים כא, ח) כִּקְדָּשִׁים; וְכָל הַיּוֹם כָּשֶׁר לְעִרְיַת הָעֶגְלָה. וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֲגָלוֹת כְּאַחַת, שְׂאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֻבְלוֹת חֻבְלוֹת.

ה. עֶגְלָה עֲרוּפָה אֲסוּרָה בַּהֲנִיָּה, וְנִקְבְּרַת בְּמָקוֹם עֲרִיפְתָּהּ. וּמִשְׁתַּרְדַּד לִנְחַל תֹּאסֵר בַּהֲנִיָּה, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא נִעְרְפָה; וְאִם יָמְתָה אוֹ נִשְׁחָטָה אַחֵר יִרְדְּתָה הָרִי זֶה אֲסוּרָה בַּהֲנִיָּה, וְתִקְבֶּר.

ו. נִמְצְאוּ עֲדִיָּה זֹמְמִין, הָרִי זֶה מִתְּרַת בַּהֲנִיָּה. כִּיּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר עַד אַחַד אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וּבָאוּ שְׁנַיִם וַהֲכַחִישׁוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ לֹא רָאִיתָ, וַהֲפָרִישׁוּ אֶת הָעֶגְלָה, וַהֲוִירִדוּהָ לִנְחַל לְעֲרֶפֶה עַל פִּיהֶם, וְאַחֵר כֶּף הַזִּזְמוֹ שְׁנַיִם הָרִי זֶה מִתְּרַת בַּהֲנִיָּה.

ז. נִמְצָא הַהוֹרֵג עַד שְׁלֹא תִעְרַף הָעֶגְלָה, תִּצָּא וְתִרְעָה בְּעֶדֶר. נִמְצָא אַחֵר שֶׁנִּעְרְפָה תִּקְבֶּר בְּמָקוֹמָהּ, שֶׁעַל הַסֶּפֶק בָּאָה מִתְחַלְתָּה, כַּפְרָה סִפְקָהּ, וַהֲלָכָה לָהּ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הָרוֹצֵחַ אַחֵר עֲרִיפְתָּהּ הָרִי זֶה יִהְרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתָּה, תִּבְעַר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבָּךְ" (דברים כא, ט).

ח. הַנֶּחַל שֶׁנִּעְרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה אֲסוּר בְּזִרְעָה וְעֲבוּדָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר לֹא-יַעֲבֹד בּוֹ, וְלֹא יִזְרַע" (דברים כא, ד). וְכָל הָעוֹבֵד שֵׁם עֲבוּדָה בְּגוֹפָה שֶׁלְקָרְקַע, כִּגּוֹן שֶׁחֲרַשׁ אוֹ חָפַר אוֹ זָרַע אוֹ נָטַע וְכִיּוּצָא בָּאֵלּוּ לוֹקָה.

ט. וּמִתֵּר לְסֶרֶק שֵׁם פֶּשֶׁתָן וּלְנֶקֶר שֵׁם אֲבָנִים שֶׁזֶה כְּמִי שֶׁאֵרֵג שֵׁם בְּגֵד אוֹ תַּפְרוֹ, שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה בְּגוֹף הַקֶּרֶקַע; לִכְךָ נֶאֱמַר "לֹא-יַעֲבֹד בּוֹ, וְלֹא יִזְרַע" (דברים כא, ד) מֵה זִרְעָה בְּגוֹפָה שֶׁלְקָרְקַע, אֵף כָּל עֲבוּדָה שֶׁנֶּאֱסָרָה שֵׁם אֵינָהּ אֲלֹא בְּגוֹפָה שֶׁלְקָרְקַע.

י. אֲנָשִׁי עִיר קְרוּבָה שֶׁנִּתְאַחֲרוּ וְלֹא הִבִּיאוּ עֶגְלָה עֲרוּפָה כּוֹפִין אוֹתָן וּמִבִּיאִין, וְאֶפְלוּ לְאַחֵר כִּמָּה שָׁנִים: שְׁחִיבֵי עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁעָבַר עָלֶיהֶן יוֹם הַכַּפּוּרִים, חִיבִים לְהִבְיֵא אַחֵר יוֹם הַכַּפּוּרִים.